

U201137069

SÜGAVA TÄNUTUNDEGA VASTU VÕTTES TEADUSE POOLT MINULE ANTUD ARSTI ÕIGUSED JA TÄIES ULATUSES HINNATES SELLE KUTSEGA KAASAS KÄIVATE KOHUSTUSTE TÄHTSUST, TÖÖTAN JA VANNUN KOGU ELUAJA PÜHA JA PUHTA HOIDA SELLE KUTSE AU, KUHU PRAEGU ASTUN. TÖÖTAN AVITADA OMA PAREMAT TEADMIST MÕÖDA MINU OSKUST VAJAVAID ABIOTSIAJID, PÜHAKS PIDADA MINULE TEATAVAKS SAANUD ISIKLIKKE JA PEREKONDLIKKE SALADUSI JA MITTE KURJASTI TARVITADA MINULE OSUTATUD USALDUST. TÖÖTAN JÄRJEST EDASI TÖÖTADA ARSTITEADUSE VALLAS JA KÕIGEST JÕUST KAASA AIDATA SELLE ÕITSELEVIIMISEKS, TEADUSILMALE TEATADES KÕIKI OMA AVASTUSI. TÖÖTAN MITTE VALMISTADA EGA LEVITADA SALAJASI RAVIVAHENDEID. TÖÖTAN ÕIGLANE OLLA OMA AMETIVENDADEGA JA MITTE HAAVATA NENDE ISIKUT. TÖÖTAN TÕSISEMATEL JUHTUDEL NÕU KÜSIDA ENAM VILUNUD NING SUUREMATE TEADMISTEGA AMETIVENDADELT JA, ISE NÕU ANDMA KUTSUTUNA, ÕIGLASELT NING SÜDAMETUNNISTUST MÕÖDA HINNATA OMA AMETIVENDADE TÖÖD JA PÜÜDEID HAIGE ABISTAMISEL. TÖÖTAN NING TAHAN IGAL AJAL TALITADA HAIGE TERVISELISTES HUVIDES JA TAOTLEDA RAHVA KEHALIST JA VAIMSET HÜVANGUT.

Arstivanne ja selle ajalooline kujunemine Tartu Ülikoolis.

Herbert Normann.

(3 joonisega erilehtedel.)

Arstivanne oma kõrgete eetiliste põhimõtete ja kohustusiga, mis moodustab kogu arstilise teotsemise aluse, põhjened traditsioonilt nn. Hippokrates'e vandel.

See Hippokrates II Suurele, vanast asklepiadide perekonnast põlvnevale ja umbes 460—377 e. Kr. elanud antiikaegse Kreeka suurimale arstile omistatud vanne on säilinud tänapäevani sõnastuses ¹⁾:

„Ὅμνυμι Ἀπόλλωνα ἰητρὸν, καὶ Ἀσκληπιὸν, καὶ Ὑγίαν, καὶ Πανάκειαν, καὶ θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας, ἱστορας ποιούμενος, ἐπιτελέα ποιήσων κατὰ δύνάμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν ὄρκον τόνδε καὶ ξυγγραφὴν τήνδε ἠγγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην τάντην ἴσα γενέτησιν ἐμοίσι, καὶ βίου κοινώσασθαι, καὶ χροῶν χορῆζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι, καὶ γένος τὸ ἐξ οὐτέου ἀδελφοῖς ἴσον ἐπιζωριέειν ἄρῃσι, καὶ διδάξειν τὴν τέχνην τάντην, ἣν χορῆζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς, παραγγελίης τε καὶ ἀκροήσιος καὶ τῆς λοιπῆς ἀπάσης μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσασθαι νιόισι τε ἐμοίσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμῆ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε καὶ ὄρσιζμένοις νόμῳ ἰητρικῷ, ἄλλῳ δὲ οὐδενί. Διαιτήμασί τε χορήσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων κατὰ δύνάμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἰσξέειν. Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεῖς θανάσιμιον, οὐδὲ ὑψηλήσομαι ξυμβουλίῃν τοιήνδε ὁμοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσοῦν φθόρον δώσω. Ἄγρῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν καὶ τέχνην τὴν ἐμὴν. Οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας, ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτησιν ἀνθρώσι πρῆξιος τῆσδε. Ἐς οἰκίας δὲ ὀκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἐκονσίης καὶ φθορίης, τῆς τε ἄλλης καὶ ἀφροδισίσιον ἐργων ἐπὶ τε γυναικείων σωματίων καὶ ἀνδρῶν, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. Ἄ δ' ἂν

¹⁾ E. Littré: Oeuvres complètes d'Hippocrate. Tome quatrième. Paris 1844, pag. 628.

ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἂ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἀρόγητα ἠγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα. "Ὅρκον μὲν οὖν μοι τόνδε ἐπιτελέα ποιέοντι, καὶ μὴ ξυγχείοντι, εἴη ἐπαύρασθαι καὶ βίον καὶ τέχνης δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐς τὸν αἰεὶ χρόνον παραβαίοντι δὲ καὶ ἐπιόροζοντι, τάναντία τουτέων."

Eestikeelses tõlkes tekst kõlab:

„Ma vannun arst Apolloni ja Asklepios'e, Hügieia ja Panakeia ja kõikide jumalate ja jumalannade juures, neid tehes tunnistajaks, et ma täidan järgmise vandelise kohustuse, nii palju kui jätkub mul jõudu ja otsusevõimet.

Ma tahan austada oma õpetajat selles minu kunstis nagu oma lihaliikke vanemaid; minu elu peab temale kuuluma ja ta võib kasutada minu vara ja omandust, kui ta seda vajab; ma austan tema järglasi nagu oma vendi ja õpetan neile ravikunsti, kui nad tahavad seda õppida, ilma tasuta ja ilma lepinguta; ma annan eeskirja ja suusõnalise õpetuse ja kogu sinna kuuluva teaduse oma poegadele edasi kui ka minu õpetaja omadele, ja peale selle ainult seesuguseile õpilasile, kes juba kohustatud ja vannutatud arstilise seaduse põhjal, muidu ei kellelegi.

Ma korraldan haigete eluviisi nende kasuks parema võime ja otsuse järele; aga kõik, mis kahjustab või vigastab haiget, tahan neilt eemal hoida.

Ma ei anna kellelegi surmavalt toimivat mürki, isegi kui ta seda minult palub; ka ei anna ma sellele sihitud nõu.

Samuti ei anna ma kunagi naisele vahendit idaneva elu hävitamiseks.

Pühalt ja puhtalt tahan ma oma elu ja meie kunsti säilitada.

Kellelegi ei tee ma kivilõiget, vaid jätan selle käsialustele, kes seda tegelust tunnevad.

Kui paljudesse majadesse ma ka ei astu, ikka tahan ma sisse astuda haigete tervistuseks ja eemale jääda igast ettenähtavast ja hävitavast kahjustusest, eriti aga lihahimu tegudest naiste ja meeste, vabade ja orjade kehadel.

Mis ma aga ravi ajal näen või kuulen või ka väljaspool ravi läbikäimises inimesiga, mis ei tohi levida, sellest tahan vaikida ja kõiki neid asju käsitleda kui saladusi.

Kui ma seda vannet pean ja ei riku, siis olgu mulle lubatud minu elust ja minu kutsest rõõmu tunda, igaveseks ajaks jäädes kõikide inimeste juures lugupidamisse. Kui ma aga vannet murran ja valevandlikuks saan, siis tabagu mind västupidine saatus.“

Nagu nähtub sellest sõnastusest, sisaldab Hippokrates'e vanne kohustusi oma õpetajate ja nende järglaste vastu, kohustust korraldada haigete eluviisi nende kasuks, mille all ei tule mõista mitte ainult arstilis-dieteetilist nõuannet, vaid kogu igapäevase elu reguleerimist kõigis selle avaldusis, keeldu kaasa aidata enesetappele ja idaneva elu hävitamiseks, pahed, mis vanal ajal olid laialt levinud, kohustust mitte sooritada „põiekivilõikust“, mis tooaegse arusaamise järele oli litotoomide ülesandeks, puhtalt hoida oma elu ja kunsti, jääda vabaks lihahimu tegudest ja pidada saladusi.

Vande sõnastusest nähtub ka veel, et selles käsitletakse arstiteadust kunstina. Tõekspidamises, et arstiteadus on kunst, mille omandamiseks on vaja sünnipäraseid eeldusi, kajastub antiikaegse Kos'i meditsiinilise kooli seisukoht, mida esindas ka Hippokrates ise. Vastandina Kos'i õpetusele nägi Knidos'e meditsiiniline kool arstiteaduses õpitavat teadust.

Hippokrates'e vanne ise aga on kahtlemata vanem kui Hippokrates. Mõned uurijad väidavad, et vanne on laenatud Vanast Egiptusest, teised jälle arvavad, et see on pärit esihippokraatilisest või aleksandriinilisest ajastust. Selge näib aga küll olevat, et vanne juba enne Hippokrates't on tekkinud ja Hippokrates'ele, kui oma aja suurimale kreeka arstile vaid omistatud.

Vande andsid arstikutset taotlevad arstiõpilased, alustades oma õpinguid mõne tunnustatud arsti juures, nagu see tol ajal toimus. Oli ju arstikutse omandamine siis üksnes eraasi.

Siin käsitletud Hippokrates'e vandel põhjenevad kõik hilisemad arstivanded, olgugi et nad aegade vältel on omandanud mitmesuguse kuju.

Mis puutub arstivandesse Tartu Ülikoolis, siis rootsi ajastu kohta puuduvad igasugused andmed. Vene ajastust, mis algab 1802. aastaga, on esimene arstivanne pärit aastast 1812.

Selgusele jõudmiseks arstivande kujunemise kohta Tartu Ülikoolis tuli läbi vaadata Riigi Keskarhiivis ¹⁾ säilitatavate arstiteaduskonna üliõpilaste eksami-toimikud aastaist 1802—1894 ja ka mõned hilisemad toimikud. Kuna kõikide toimikute läbivaatamine aga osutus praktiliselt mitteteostatavaks, siis pidi piirduma iga aasta kohta vaid 2—3, mõnedel juhtudel küll ka enama arvu toimikute läbivaatamisega. Üksikküsimuste selgitamiseks tuli sageli läbi sirvida kõik ühe tähestikutahe all leiduvad toimikud.

Sääraselt teostatud töö tulemusena ²⁾ selgus, et toimikuis aastaist 1802—1811 ei esine ühtegi arstivannet.

Esimene vanne leidub alles 1812. a. toimikuis. See on antud *chirurgus* Gabriel Ernst Norden'i poolt Rakverest, kes oli hiljem arstiks Tartus, kreisiarstiks Demjanskis ja linnaarstiks Jamburgis ³⁾.

Vanne on saksakeelne, oma käega kirjutatud ja väljendatud sõnastuses:

Eid

Ich, Gabriel Ernst Norden, gelobe und schwöre hier feyerlich, daß ich beyhm Ausüben der Medicin das Wohl des Russischen Kaiserreiches, so wie das Wohl der gesammten Menschheit, nie aus den Augen verlieren und Alles thun will, was zur Erweiterung und Vervollkommnerung meiner Kunst bezutragen vermag. Dagegen will ich gewissenhaft alles vermeiden, was der Würde und dem Ansehen der medicinischen Facultät auf dieser Kaiserlichen Universität Nachtheil bringen könnte. Von niedrer Geldbegierde fern gelobe ich dem Armen der meine Hülfe begehrt, wie dem Reichen mit rastlosem und lebendigem Eifer nach dem ganzen Maaße meiner Kräfte bezustehn. Keine Pflicht will ich verletzen, welche mir Religion, Amt, Menschenliebe und Sittlichkeit gebieten. In gefahrdrohenden Krankheiten will ich, jeder tabelnswerthen Ruhmsucht und dem verächtlichen Egoismus entjagend, gerne den Beirath anderer Aerzte mir erbitten, besonders

1) Riigi Keskarhiivi juhatajale dr. phil. O. Liivile olgu siinkohal mõnede lahkete näpunäidete eest arhivaalide kasutamisel avaldatud siiraim tänu.

2) Kasutatud töömeetodi tõttu võiks mõnede vähemate ebatäpsuste leidumine olla võimalik.

3) Andmed Norden'i kohta on võetud J. Brennsohn'i Mii-tavis 1905 ilmunud teosest: „Die Aerzte Livlands“.

wenn es der Kranke wünscht und eben so gewissenhaft ihre Ansichten nach meiner Ueberzeugung benutzen. Heilig soll mir ärztliche Verschwiegenheit seyn, wo die Natur der Krankheit diese fordert und, fern von aller Menschenfurcht und andern Rücksichten, soll mich strenges Gefühl der Wahrheit, Gewissenhaftigkeit und Recht bey Abfassung medicinisch gerichtlicher Gutachten und Berichte leiten. Endlich verspreche ich, die Würde, mit welcher die medicinische Facultät der Kaiserlichen Universität zu Dorpat mich heute beehrt, auf keiner andern Universität von neuem nachzusehen. Nur wenn ich alles, was ich jetzt gelobte, erfülle, nur dann möge Gott mir gnädig seyn!

Gabriel Ernst Norden.

Vandel puudub aasta ja kuupäev, kuid selle andmise aasta selgub teistest toimikus 1) leiduvaist dokumentidest.

1814. a. peale esineb juba kindel vande tekst, mis sõnas-tatud:

Ich 2) schwöre und gelobe bei Gott dem Allmächtigen einen heiligen feierlichen Eid, dafs ich beim Ausüben der medicinischen Kunst jederzeit das Wohl des russischen Reichs, so wie des ganzen menschlichen Geschlechtes vor Augen haben wolle, dafs ich daher Alles was zur Erweiterung und Vervollkommnung meiner Kunst beitragen kann, sorgsam und eifrig pflegen und ihm nachstreben wolle, hingegen Alles gewissenhaft vermeiden, was der Würde und dem Ansehen so wohl meiner Kunst im Allgemeinen, als auch der Würde und dem Ansehen der medicinischen Facultät zu Dorpat Nachtheil bringen könnte. Ich gelobe daher, fern von aller niedern Geldbegierde, dem Armen, der meine Hülfe begehrt, wie dem Reichen, mit gleichem Eifer und nach dem Maafse meiner Kräfte und der Wichtigkeit seiner Krankheit mit meiner Hülfe beizustehen. Ich gelobe ferner in gefährlichen Krankheiten mit Hintansetzung aller eitlen Ruhmsucht, auch die Rathschläge anderer Aerzte zu erbitten und ihre Hülfe, besonders, wenn sie der Kranke verlangt, nicht zu verweigern. Endlich verspreche ich alles Bekanntwerden geheim zu haltender Kränklichkeiten sorgsam zu verhüten und gerichtliche Berichte und Gutachten fleifsig und gewissenhaft abzufassen. — So wahr mir Gott helfe an Leib und Seele!

1) Tartu Ülikooli arhiiv — toimik nr. 93.

2) Järgnevad oma käega kirjutatud eesnimi või eesnimed ja perekonnanimi.

See vande tekst esineb kuni 1845. aastani, kusjuures kõik vanded kuni 1825. a. on kirjutatud oma käega. 1826. a. peale kasutatakse vandeks juba trükitud plankette. Lauses „beim Lehren und Ausüben der medicinischen Kunst“ on paljudes vannetes sõnad „Lehren und“ maha tõmmatud ja ei esine aastast 1841 peale üldse enam vande sõnastuses.

Säärasel planketil on antud ka F. R. Kreutzwald'i vanne 1833. aastal.

Nagu toodud saksakeelseist vandekujudest näha, sisaldavad need kohustust silmas pidada Vene riigi ja kogu inimsoo heakäiku, mitte kahjustada Tartu Ülikooli arstiteaduskonna auväarsust ja kogu ravikunsti lugupidamist, kaasa aidata oma kunsti arengule ja täiendamisele, ühesuguse südidusega aidata nii vaest kui rikast, kes abi vajab, raskete haigusjuhtude puhul nõu pidada enam vilunud arstega, kohusetruilt ja usinasti koostada kohtuarstilisi hinnangotsuseid ja hoiduda saladuses peetavate haiguste teatavaks saamise eest.

Esimeses vandes püsib veel nõue alluda oma tegeluses usu, kõlbluse ja inimarmastuse kohustustele ja lubadus mitte nõutada mõne teise ülikooli juures uuesti arstikutset.

Eriti aga on huvitav, et toodud vannete sõnastuses käsitletakse arstiteadust kunstina, nagu Hippokrates'e vandeski. Ühine on samuti nõue kõlbluse kohustusi silmas pidada ja hoida saladusi. Kohustust mitte kahjustada Tartu Ülikooli arstiteaduskonna auväarsust ja lugupidamist võib teatud piirides samastada kohustustele oma õpetajate vastu Hippokrates'e vandes.

Väga huvitavad on veel kaks Riigi Keskarhiivis säilinud vannet, üks aastast 1838, teine aastast 1844, mis antud juudi soost arstiteaduskonna lõpetajate poolt ja teistest vandeist oluliselt erinevad. Kasutatud on vandeks küll tavalisi trükitud plankette, kuid ette ja taha on oma käega kirjutatud lisandeid, maha tõmmates trükitud read: „Ich schwöre und gelobe bei Gott dem Allmächtigen einen heiligen feierlichen Eid“ ja „So wahr mir Gott helfe an Leib und Seele!“

Esimene neist vandeist on antud Jakob Bergstamm'i poolt Lembergist „im Oesterreichischen“ ja sõnastatud ¹⁾:

Eid.

Ich, Jakob Bergstamm, schwöre u. gelobe bei dem Namen des lebendigen Gottes, Jehovas, des Gottes Israels, daß ich als von der Med. Facultät der Kaiserl. Universität Dorpat graduirter Arzt...

Järgneb trükitud tekst, mille lõppu on kirjutatud:

Indem ich diese Worte ausspreche, verändere ich sie nicht in meinem Herzen, sondern nehme sie in dem Sinne, in welchem sie die Med. Fac. nimmt. Ich habe weder gesagt noch vor jemanden erklärt, daß ich diesen Eid in der Absicht leisten werde, ihn nicht zu erfüllen, ja wenn ich solches gethan hätte, so vernichte ich jetzt solche Worte. Eben so werde ich vor keinem irgend welche Lösung dieses Eides nachsuchen oder annehmen, u. wenn solches von mir geschehen sollte, so vernichte ich solches gegenwärtig. Wenn ich aber aus meiner Schwachheit oder aus irgend jemandes Eingeben den von mir jetzt abgelegten Eid übertrete, so werde ich damit ein Abtrünniger von meinem Glauben u. heiße nicht Judäer u. es möge der Fluch auf meine Seele fallen u. zugleich mit mir meine ganze Familie die Strafe Gottes erreichen. Amen!

Dorpat am 10-ten Juni 1838.

Jacob Bergstamm.

Teine vanne kuulub Jeannot Stein'ile Miitavist ja on väljendatud sõnastuses ²⁾:

Eid.

Mit Wissen des Allerhöchsten schwöre ich nach dem Geist des Besdin ³⁾ u. der mich beeidigenden Chefs im Namen des lebendigen Gottes, des Gottes Israels...

Järgneb jälle trükitud tekst, mille lõppu on paigutatud:

Widrigenfalls, wenn ich wegen meiner Schwäche oder auf irgend eines Eingebung den jetzt von mir zu gebenden Eid übertrete, ich dadurch von meinem Glauben abtrünnig, u. nicht würdig sein werde um Jude genannt zu werden, u. der Fluch möge auf meine Seele fallen u. zugleich meine ganze Familie die Strafe Gottes treffen. Amen!

Dorpat am 9-t. Febr. 1844.

Jeannot Stern.

1) Tartu Ülikooli arhiiv — toimik nr. 686.

2) Tartu Ülikooli arhiiv — toimik nr. 994.

3) Besdin = juudi nõukogu.

Kas juudi soost arstiteaduskonna lõpetajailt nõuti toodud lisandeid või tehti seda omal vabal soovil, seda ei läinud korda kindlaks teha.

1846. a. toimikuis esinevad juba uued vande tekstid sõnastusega:

Indem ich die durch Wissenschaft mir zu Theil gewordenen Rechte eines Arztes mit tiefer Erkenntlichkeit empfangе, und die ganze Wichtigkeit der durch diese Würde mir auferlegten Verpflichtungen begreife, leiste ich das Gelübde, während meines ganzen Lebens die Ehre des Standes, in den ich jetzt trete, durch Nichts zu verdunkeln. Ich gelobe, zu jeder Zeit nach meiner besten Erkenntniß Hülfe zu gewähren jedem Leidenden, der mich darum anruft, die mir anvertrauten Familien-Geheimnisse heilig zu bewahren, und das mir geschenkte Vertrauen nicht zu mißbrauchen. Ich gelobe, fortzufahren in dem Studium der Arzneiwissenschaft, und nach allen meinen Kräften zum Aufblühen derselben beizutragen, indem ich der gelehrten Welt alles dasjenige mittheilen will, was ich im Gebiete dieser Wissenschaft entdecken werde. Ich gelobe, mich nicht zu beschäftigen mit der Zubereitung und dem Verlaufe geheimer Mittel. Ich gelobe, gegen meine ärztlichen Collegen aufrichtig zu sein, und dieselben persönlich nicht zu beleidigen; jedoch offen und unparteiisch die Wahrheit zu reden, wenn es zum Besten des Kranken erforderlich sein sollte. In wichtigen Fällen gelobe ich, zu Rathe zu gehen mit denjenigen Ärzten, die geschickter und erfahrener sind als ich; falls ich aber selbst zu Rathe gezogen werden sollte, dann werde ich, nach meinem Gewissen, ihren Verdiensten und Bemühungen Gerechtigkeit wiederfahren lassen.

See vande sõnastus näeb uute kohustustena ette nõuet mitte tumestada arstiseisuse au, jätkata edasitöötamist arstiteaduse alal ja soodustada selle õitsele viimist, avaldada õpetatud maailmale kõik oma avastused, mitte valmistada ja müüa sala-ravivahendeid, olla õiglane oma ametivendade vastu ja mitte haavata nende isikut, kui seda nõuab aga haige kasu, siis rääkida siiralt tõtt. Võrreldes eelmiste vandesõnastusiga puuduvad kohustused Vene riigi ja arstiteaduskonna vastu ja nõue usinasti ja kohusetruult koostada kohtuarstilisi protokolle.

Es makordselt esineb uues sõnastuses ka „teadus“ „kunst“ asemel.

E i d.

Ich Friedrich Kreuzwald

schwöre und gelobe bei Gott dem Allmächtigen einen heiligen feierlichen Eid, dafs ich beim ~~Leben~~ Ausüben der medicinischen Kunst jederzeit das Wohl des russischen Reichs, so wie des ganzen menschlichen Geschlechtes vor Augen haben wolle, dafs ich daher Alles was zur Erweiterung und Vervollkommnung meiner Kunst beitragen kann, sorgsam und eifrig pflegen und ihm nachstreben wolle, hingegen Alles gewissenhaft vermeiden, was der Würde und dem Ansehen so wohl meiner Kunst im Allgemeinen, als auch der Würde und dem Ansehen der medicinischen Facultät zu Dorpat Nachtheil bringen könnte. Ich gelobe daher, fern von aller niedern Geldbegierde, dem Armen, der meine Hülfe begehrt, wie dem Reichen, mit gleichem Eifer und nach dem Maafse meiner Kräfte und der Wichtigkeit seiner Krankheit mit meiner Hülfe beizustehen. Ich gelobe ferner in gefährlichen Krankheiten mit Hintansetzung aller eitlen Ruhmsucht, auch die Rathschläge anderer Aerzte zu erbitten und ihre Hülfe, besonders, wenn sie der Kranke verlangt, nicht zu verweigern. Endlich verspreche ich alles Bekanntwerden geheim zu haltender Kränklichkeiten sorgsam zu verhüten und gerichtliche Berichte und Gutachten fleifsig und gewissenhaft abzufassen. — So wahr mir Gott helfe an Leib und Seele!

Dorpat am 29ten März 1833.

Friedrich Kreuzwald.
Medicus

Dyblow

D. D. 9 Sept 1833 N° 121

Doctor : Eid.

Ego *Fridericus Robertus Faehlmann*

juro sancteque polliceor, me in tradenda exercendaque arte medica, tum Imperio Russico, tum generi humano ita inserviturum, ut quidquid faciat ad disciplinam meam, magis magisque promovendam et excolendam, studiose addiscam, colam, exsequar, religiose vero ea vitaturum esse, quæ dignitati cum artis meae in universum, tum amplissimi ordinis medicorum in universitate Dorpatensi officiant, atque damnum inferant. Quare ab omni lucri cupiditate alienus, egenis meum auxilium implorantibus, omni qua par est alacritate, pro virium mearum modulo opitulabor. In periculosis morbis, posthabita vanæ gloriolæ cupidine, aliorum medicorum consilia requiram, eorundem auxilia, praesertim si aeger flagitet, haud detrectaturus. Ab omni quoque secretorum morborum publicatione abstinebo atque relationes medico forenses rite faciam. Ita me Deus adjuvet!

*Fridericus Robertus Faehlmann, Dr.
medicinal.*

Dorpti

11 die Mens. Martii.

1824

Uus sõnastus püsib kuni 1892. aastani, erinevusega, et 1846—1867 kasutatud vandeplankettidel vande algul esinev sõna „Arztes“ on trükitud rasvaselt, 1869—1892 aga nõrgalt rasvaselt.

1892. aastal tarvitatud plankettidel leidub veel üks erinevus. Nimelt on sõnastuse asemel „die Ehre des Standes“ toodud „die Ehre meines Standes“ ja sõnastuse „im Gebiete dieser Wissenschaft“ asemel „im Gebiete der¹⁾ Wissenschaft“.

1893. a. peale on arstivanded juba venekeelsed, järgneva tekstiga:

Принимая съ глубокою признательностію даруемая мнѣ наукой права **врача** и постигая всю важность обязанностей, возлагаемых на меня симъ званіемъ, я даю обѣщаніе въ теченіе всей своей жизни ничѣмъ не помрачать чести сословія, въ которое нынѣ вступаю. Обѣщаю во всякое время помогать, по лучшему моему разумѣнію, прибѣгающимъ къ моему пособію страждущимъ; свято хранить ввѣряемая мнѣ семейныя тайны и не употреблять во зло оказываемаго мнѣ довѣрія. Обѣщаю продолжать изучать врачебную науку и способствовать всѣми своими силами ея процвѣтанію, сообщая ученому свѣту все, что открою. Обѣщаю не заниматься приготовленіемъ и продажею тайныхъ средствъ. Обѣщаю быть справедливымъ къ своимъ сотоварищамъ — врачамъ, и не оскорблять ихъ личности; однакоже, если бы того потребовала польза больного, говорить правду прямо и безъ лицепріятія. Въ важныхъ случаяхъ обѣщаю прибѣгать къ совѣтамъ врачей, болѣе меня свѣдущихъ и опытныхъ; когда же самъ буду призванъ на совѣщаніе, буду по совѣсти отдавать справедливость ихъ заслугамъ и стараніямъ.

See tekst on sõnasõnaline tõlge viimasest saksakeelsest vandesõnastusest ja ei sisalda midagi erinevat. Vandetekst püsis kuni Tartu vene Ülikooli tegevuse lõpetamiseni 1918. aastal.

Saksa okupatsiooniaegne Tartu Ülikooli arstiteaduskond (1918) lõpetajaid ei andnud, seepärast pole tollest ajast olemas ka ühtegi vannet.

1) Sõrendused autorilt.

Eesti Ülikooli avamisega Tartus 1919. a. võeti tarvitusele endise venekeelse vandetekst eestikeelses tõlkes sõnastusega:

Sügava tänutundega vastu võttes teaduselt minule antud arstiõigused ja täies ulatuses tundes selle seisusega kaasaskäivate kohustuste tähtsust, töotan ja vannun kogu eluaja puhta hoida selle seisuse au, millesse praegu astun. Töotan aidata oma parema teadmise järele minu oskust tarvitavaid abiotsijaid; pühaks pidada minule avaldatud perekonnasaladusi ja mitte kurjasti tarvitada minule osutatud usaldust. Töotan järjest edasi töötada arstiteaduse alal ja kõigest jõust kaasa aidata selle õitseleviimiseks, teatades teadusilmale kõik oma leiud. Töotan mitte valmistada ega edasi toimetada sala-arstimisvahendeid. Töotan õiglane olla oma ametivendade vastu ja mitte haavata nende isikut; sel korral aga, kui seda nõuab haige kasu, tõtt avaldada kõrvale kaldumata. Tähtsamatel juhtudel töotan nõu küsida kogunud ja suuremate teadmistega ametivendadelt, kutsutuna ise nõu andma, hinnata õiglaselt südametunnistuse järele nende teeneid ja püüeid.

Aastate vältel aga selgus ikka enam ja enam vajadus arstivannet ajakohasemaks ümber kujundada ja ümber sõnastada, millise eetega ka esines Arstiteaduskonnakogu koosolekul 28. märtsil 1938 tooaegne dekaan prof. E. Saareste. Vande ümberkujundamiseks ja parema sõnastuse leidmiseks valiti samal koosolekul komisjon koosseisus: prof. G. Rookse, prof. A. Lüüsi, prof. A. Valdes ja dots. H. Normann, kelle töö tulemusena võetigi Arstiteaduskonnakogu koosolekul 9. mail 1938 ümbertöötatud vandesõnastus vastu. Viimane kiideti heaks Ülikooli Valitsuse koosolekul 20. jaan. 1939. a.

Vanne kõlab:

Sügava tänutundega vastu võttes teaduse poolt minule antud arsti õigused ja täies ulatuses hinnates selle kutsega kaasas käivate kohustuste tähtsust, töotan ja vannun kogu eluaja püha ja puhta hoida selle kutse au, kuhu praegu astun. Töotan avitada oma paremat teadmist mööda minu oskust vajavaid abitsijaid, pühaks pidada minule teatavaks saanud isiklike ja perekondlike saladusi ja mitte kurjasti tarvitada minule osutatud usaldust. Töotan järjest edasi töötada arstiteaduse vallas ja kõigest jõust kaasa aidata selle õitseleviimiseks, teadusilmale teatades kõiki oma avastusi. Töotan mitte valmistada ega levitada salajasi ravivahendeid. Töotan õiglane olla oma ametivendadega ja mitte haavata nende isikut. Töotan tõsisematel juhtudel nõu küsida enam vilunud ning suuremate teadmistega ametivendadelt ja, ise nõu andma kutsutuna, õiglaselt ning südametunnistust mööda hinnata oma ametivendade tööd ja püüdeid haige abistamisel. Töotan ning tahan igal ajal talitada haige terviselistes huvides ja taotleda rahva kehalist ja vaimset hüvangut.

Uued on selles vandes rahva tervishoiulised nõuded. Ka on sõnastus muudetud ajakohasemaks.

Mis puutub arstiteaduse doktori vandesse Tartu Ülikoolis, siis oli see alul saksakeelne ja oma käega kirjutatud.

Esimene toimikuis leiduv doktori-vanne on pärit aastast 1812. See on antud Ernst Leberecht Friedrich Attelmayer'i poolt Talsist Kuramaalt, kes lühikest aega tegeles arstina Kuldigas (sks. Goldingen) ja juba 1814. a. suri ¹⁾.

Attelmayer'i vanne on saksakeelne ja sõnastatud:

©id

Ich, Ernst Lebrecht Friedrich Attelmayer, schwöre und gelobe hiemit feyerlich, daß ich beyh Ausüben und Lehren der Heilkunst das Wohl des Rufsischen Reiches und der Menschheit überhaupt stets vor Augen haben, meine Kunst zu vervollkommen eifrig mich bestreben, alles, was der Würde der Kunst, so wie der hiesigen medicinischen Fakultät zuwider läuft, vermeiden, dem Armen wie dem Reichen mit gleicher Anstrengung beystehn, den Geboten der Religion,

1) Andmed Attelmayer'i kohta on osaliselt võetud A. Hasselblatt'i ja G. Otto koostatud teosest „Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat“. Dorpat 1889.

Sittlichkeit und Menschenliebe stets gehorchen; bey gefährlichen Krankheiten den Rath anderer Aerzte bereitwillig hören und sorgfältig benutzen; geheim zu haltende Krankheiten verschweigen, und gerichtliche Berichte und Gutachten gewissenhaft abfassen will: so wahr mir Gott Gnädig sey!

Ernst Lebrecht Friedrich Attelmayer.

Vandel, mis kirjutatud oma käega, aastat ja kuupäeva ei ole, kuid teistest dokumentidest ¹⁾ järeldub, et vanne on antud 1812. aastal.

Aastail 1814 ja 1815 tarvitusel olev vanne on samuti saksakeelne, vandeandja oma käega kirjutatud, kannab pealkirja „Eid“ ja vastab sõnastuselt täpsalt samaaegsele arstivandele.

1820. aastaga muutub doktorivanne ladinakeelseks, kuigi pealkiri „Doctor-Eid“ esineb saksakeelsena.

Aastate 1816—1819 kohta jääb selgusetuks, kas oli kasutusel saksa- või ladinakeelne vanne, kuna vastavais läbivaadatud toimikuis selle kohta andmeid leida ei läinud korda.

Ladinakeelne vanne on saksakeelse, 1814. a. tarvitusele võetud arstivande tõlge ja väljendatud sõnastuses:

Doctor — Eid.

Ego ²⁾ juro sancteque polliceor, me in tradenda exercendaque arte medica, tum Imperio Russico, tum generi humano ita inservituro, ut quidquid faciat ad disciplinam meam, magis magisque promovendam et excolendam, studiose addiscam, colam, exsequar, religiose vero ea vitaturum esse, quae dignitati cum artis meae in universum, tum amplissimi ordinis medicorum in universitate Dorpatensi officiant, atque damnum inferant. Quare ab omni lucri cupiditate alienus, egenis meum auxilium implorantibus, omni qua par est alacritate, pro virium mearum modulo opitulabor. In periculosis morbis, posthabita vanae gloriolae cupidine, aliorum medicorum consilia requiram, eorundem auxilia, praesertim si aeger flagitet, haud detrectaturus. Ab omni quoque secretorum morborum publicatione abstinebo atque relationes medico forenses rite faciam. Ita me Deus adjuvet!

¹⁾ Tartu Ülikooli arhiiv — toimik nr. 81.

²⁾ Järgnevad oma käega kirjutatud eesnimi või eesnimed ja perekonnanimi.

1820—1823 antud doktorivanded on kõik oma käega kirjutatud, ainult omavad mõned neist saksakeelse pealkirja „Doctor-Eid“ asemel ladinakeelset pealkirja „Juramentum“ või „Juramentum Doctoris medicinae“.

1824. aastast peale esinevad juba trükitud vandeplanketid ülaltoodud ladinakeelse tekstiga.

Säärasel planketil on antud ka Fr. R. Faehlmann'i doktori-vanne 1827. aastal¹⁾.

1846. aastal võetakse tarvitusele uus doktorivande tekst, mis jällegi moodustab tõlke samal ajal kehtima pandud saksakeelsest arstivandest ja on sõnastatud:

Jura doctoris medicinae ob artis scientiam mihi decreta gratissimo animo accipiens, summamque gravitatem officiorum ea re mihi impositorum probe sentiens, spondeo, me, dum vivam, dignitatem ordinis, in quem iam recipior, nulla re deminuturum. Spondeo, me omni tempore, quanta maxima in me inerit doctrina, aegro cuique, qui petiverit, auxilium laturum, arcana familiarum mihi credita sancte servaturum, nec unquam fiducia in me posita abusurum. Spondeo, me perrecturum artis medicae studio operari, et quam plurimum potero, ad eam augendam et amplificandam collaturum, communicatis cum orbe erudito omnibus, quae in hac arte invenero. Spondeo, a remediis arcanis apparandis venditandisque longe me abfuturum. Spondeo, me cum medicis, collegis meis, sincere acturum, nec dignitatem eorum laesurum, attamen ingenue et integre vera dicturum, siquidem aegri salus poposcerit. Quando in discrimen res adducta erit, spondeo, me medicos me doctiores peritioresque consulturum, et si ipse consular, illorum laudibus laboribusque nequaquam obtrectaturum.

¹⁾ Nende ridade kirjutaja töös „F. R. Kreutzwald'i arstieksameist“ [E. Arst 10, 657, (1931)] lk. 661/662 esinev lause: „Kuna F. R. Faehlmann'i arstivanne aastast 1827 ja hilisem Philipp Karelli oma aastast 1832 on ladinakeelsed, on Kreutzwald'i arstivanne juba saksakeelne“ ja töös „F. R. Faehlmann'i eksameist Tartu ülikoolis“ [E. Arst 9, 350, (1930)] lk. 354 leiduv lause: „Kuus aastat hilisemasse ajajärku kuuluv meie päivini säilinud F. R. Kreutzwald'i arstivanne on juba saksakeelne“, on uuema arhiivmaterjali põhjal osutunud ekslikuks ses mõttes, et Faehlmann'i ja Karelli vanded olid ladinakeelsed põhjusel, et nad olid doktorivanded, Kreutzwald'i oma aga saksakeelne kui arstivanne.

Seda ladinakeelset teksti saab jälgida toimikuis kuni 1865. aastani.

1869. aastal antud doktorivanded on juba saksakeelsed, kusjuures tekst vastab täiesti 1846. a. tarvitusele võetud arstivande tekstile, vahega, et sõna „Arztes“ vande alul on asendatud nõrgalt rasvaselt trükitud sõnaga „Doctors der Medicin“.

Vahepealsete aastate 1866—1868 kohta ei läinud korda toimikuis andmeid leida. Kui aga arvestada, et planketid nõrgalt rasvaselt trükitud sõnaga „Arztes“ võeti tarvitusele 1869. aastal (enne seda oli vastav sõna trükitud rasvaselt), siis on tõenäolik, et ka samakujulised doktori-vande planketid võeti kasutamisele samal aastal. Seega pidid 1866—1868 tarvitusel olema veel ladinakeelsed planketid.

Kõneall olev saksakeelne doktorivanne püsib kuni 1892. aastani.

1893. a. peale on doktorivanne, nagu arstivannegi, venekeelne. Sõnastus vastab täiesti samaaegsele arstivandele, ainult on sõna „врачь“ vande algul asendatud sõnaga докторъ медицины“. See vanne jääb kehtima kuni Tartu vene ülikooli tegevuse likvideerimiseni 1918. a.

Eestiaegne doktorivanne ei erine samuti millegi poolest arstivandest, kui mitte arvestada „arstiõiguste“ asendamist „arstiteaduse doktori õigustega“. Ta on tõlge venekeelsest vandest.

Ka uue, 1939. a. kehtima hakanud vande kohta võib öelda sama: siingi esinevad „arsti õiguste“ asemel vaid „arstiteaduse doktori kraad ja õigused“, kuna muud erinevused puuduvad.

Nii on Tartu Ülikoolis aegade vältel muutunud ja kujunenud arsti- ja seega ka doktorivanne, jõudes lõppeks välja oma praeguste põhialuste ja sõnastuseni.

Deutsches Referat.

HERBERT NORMANN: Der *Ärzteeid* und seine geschichtliche Gestaltung in der Universität Tartu (Dorpat).

Der *Ärzteeid* in der Universität Tartu (Dorpat) mit seinen hohen ethischen Prinzipien und Verpflichtungen lässt sich zum Teil auf den sogenannten Hippokratischen Eid zurückführen, welcher bekanntlich in Übereinstimmung mit der Schule von Kos in der Medizin eine Kunst sieht. Als Kunst gilt die Medizin auch in den ältesten Eidesformeln der russischen Universität Tartu, die, wie bekannt, 1802 eröffnet wurde. Aus der schwedischen Zeit lassen sich keine Eidesformeln finden. Sämtliche Eidesformeln werden im Staatlichen Zentralarchiv in Tartu aufbewahrt, wo sie sich in den Examensprotokollen der Studierenden der Medizin befinden. Die älteste Eidesformel stammt aus dem Jahre 1812. Sie enthält, wie der Eid des Hippokrates, die Verpflichtung den Geboten der Sittlichkeit zu gehorchen und geheim zu haltende Krankheiten zu verschweigen. Als Kunst gilt die Medizin bis 1845; bis zum selben Jahre finden sich auch in den Eidesformeln gewissermassen anstelle der hippokratischen Verpflichtungen gegenüber seinen Lehrern und deren Nachkommen Verpflichtungen gegen die medizinische Fakultät der Universität und zwar ihrer Würde und ihrem Ansehen nicht Nachteil zu bringen. Von 1846 ab wird die Medizin in den Eidesformeln schon Wissenschaft genannt, desgleichen in den russischen Eidesformeln 1893—1918, welche Übersetzungen des von 1846 an gebräuchlichen deutschen Textes darstellen. Bis 1892 waren die Formeln des *Ärzteeides* deutsch, die für den Doktorgrad bestimmten 1820—1869 lateinisch, vor 1820 und ab 1869 deutsch. 1893—1918 fanden Verwendung russische Texte. Alle *Ärzteeide* bis 1825 und alle *Doktoreide* bis 1824 sind mit eigener Hand geschrieben, die späteren Eidesformeln sind schon gedruckt und nur eigenhändig unterschrieben.

Die Eidesformel der estnischen Universität Tartu war bis 1938 eine Übersetzung der russischen, wurde von einem entsprechenden Komitee 1938 neu formuliert und am 20. Januar 1939 von der Universitätsverwaltung angenommen. Sie hält sich an ethische wie soziale Verpflichtungen und lautet in deutscher Übersetzung:

„Mit tiefempfundenem Dank empfangen ich die von der Wissenschaft mir übermittelten Rechte eines Arztes und anerkenne die damit verbundenen Standespflichten in ihrer vollen Bedeutung und Reichweite. Ich gelobe und schwöre die Ehre des Standes, in welchen ich nun eingehe, mein Leben lang heilig und rein zu halten. Ich gelobe den von meinem Können Hilfe Suchenden und ihrer Bedürftigen nach bestem Wissen beizu-

stehen, die mir bekannt gewordenen Geheimnisse von Person und Familie heilig zu halten und das mir geschenkte Vertrauen nicht zu missbrauchen. Ich gelobe auf dem Gebiet der medizinischen Wissenschaft fortzuarbeiten und mich mit ganzer Kraft für ihr Gedeihen einzusetzen, auch alle meine Entdeckungen der wissenschaftlichen Welt mitzuteilen. Ich gelobe Geheimmittel weder herzustellen noch zu verbreiten. Ich gelobe gerecht zu sein gegen meine Amtsbrüder und sie persönlich nicht zu beleidigen. Ich gelobe in schwereren Fällen bei erfahreneren und wissenderen Kollegen Rat zu suchen und meinerseits, wenn ich zu Rate gezogen werde, die Bestrebungen und Bemühungen meiner Amtsbrüder dem Kranken zu helfen nach Gerechtigkeit und Gewissen zu würdigen. Ich bin Willens und gelobe stets im Interesse der Gesundheit des Patienten zu handeln und das körperliche und geistige Wohlergehen des ganzen Volkes anzustreben.“

Der gleiche Text gilt auch für den Doktoreid, nur tritt an Stelle des Wortlautes „Rechte eines Arztes“ der Wortlaut „Grad und Rechte eines Doktors der Medizin.“

